

Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle
Asia: HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle
valtion talousarvioksi vuodelle 2025
Kuuleminen 11.10.2024

Juho Saari, VTT, Dosentti,
sosiaali- ja terveystieteiden professori,
Tampereen yliopisto

Rakenne

- **Syyperustaisen sosiaaliturvan asiakkaiden valuminen toimeentulotuelle.**
- **Toimeentulotuki ja keskipitkän aikavälin suunnitelma**
- **Yksilölliset oikeudet ja toimeentulotuki**
- **Asumistuki ja häädöt**
- **Leipäjonot ja avustukset terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen**
- **Kanavointiratkaisu ja Kela-korvauksen tulevaisuus**
- **Suhdannevaihe sekä toimintaympäristön kuvaus ja seurantaindikaattoreiden suunta**

Juho Saari, 1967, syntynyt Kalajoella

VTT, Dos., sosiaali- ja terveystieteiden professori, Tampereen yliopisto

Lainsäädännön arviointineuvoston jäsen 2022-

Terveyserotyöryhmän jäsen 2023;

Sisäisen turvallisuuden selvityshenkilö, 2021-22;

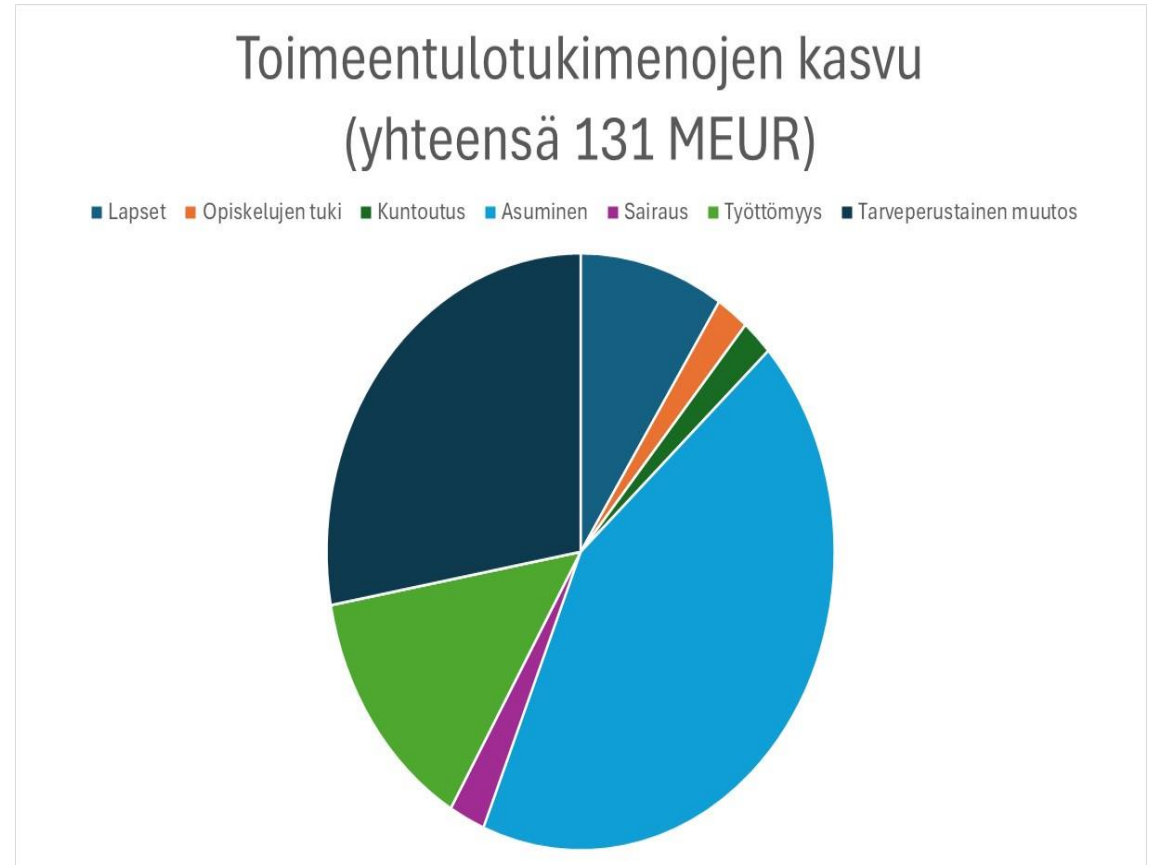
Lastensuojelun jälkihuoltotyöryhmän pj. 2019;

Sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen selvityshenkilö 2018-19;

Eriarvoisuustyöryhmän pj. 2017-2018

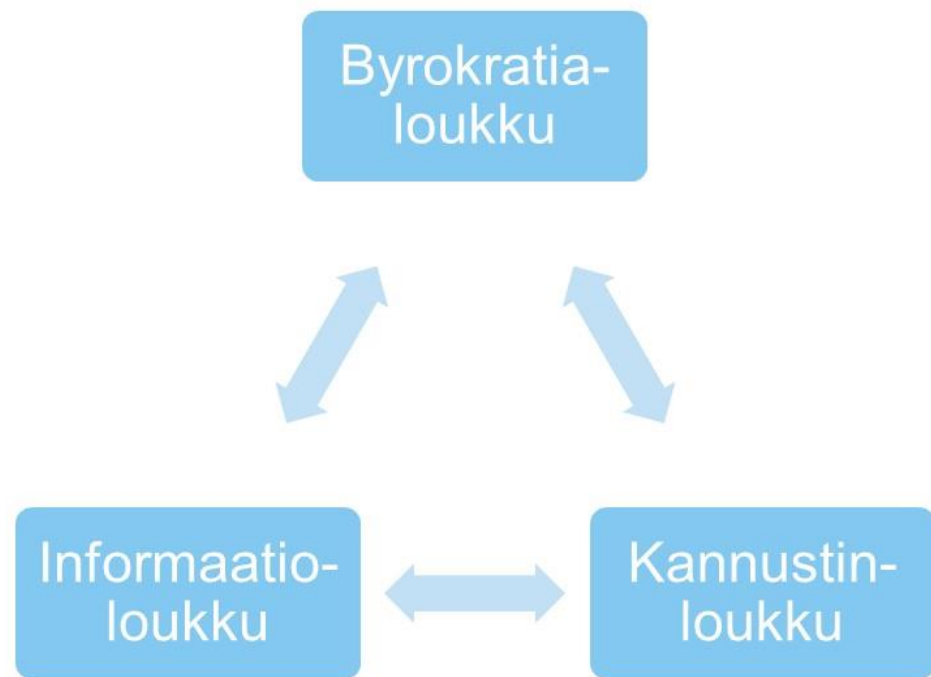
Syyperustaisen sosiaaliturvan asiakkaiden valuminen toimeentulotuelle I

- Toimeentulotukimenojen kasvusta näyttäisi noin 72 prosenttia aiheutuvan syyperustaisen sosiaaliturvan leikkauksista. (Loput aiheutuu tarveperustasta ja indeksikorotuksista).
- Tämän ohella kotitalouksien vastuulle siirtyy 14 meur ”toimeentulotukeen oikeuttavien hyväksyttävien asumismenojen selkeyttämisen” seurauksena.
- Asumismenorajauksen myötä Kela on ohjeistanut noin 25 000 toimeentulotukea saavaa kotitaloutta hakeutumaan edullisempiin asuntoihin. Aiheutuvien häätöjen määrä olisi syytä selkeyttää.

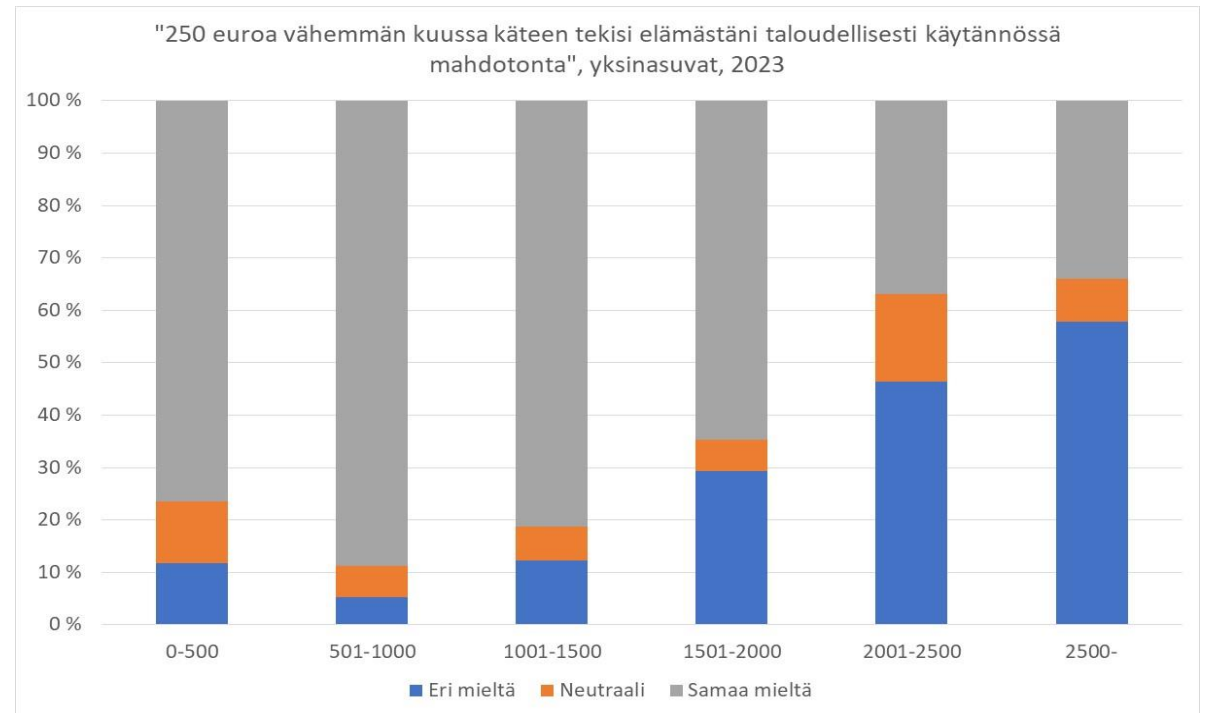


Syyperustaisen sosiaaliturvan asiakkaiden valuminen toimeentulotuelle II

Loukut pahenevat



Niukkuus lisääntyy



Toimeentulotuki ja keskipitkän aikavälin suunnitelma

- Toimeentulotuen käyttäjämäärien kasvu ei ole yhteensopiva Euroopan unionille toimitetun finanssipoliittisten sääntöjen mukaisen keskipitkän aikavälin suunnitelmassa esitettyjen pitkän aikavälin toimeentulotukiriippuvuutta ja itsenäistä selviytymistä koskevien tavoitteiden kanssa.
- Se myös muokkaa toimeentulotuen kokonaisuudistusten tavoitteenasetelmaa, koska siinä on tavoitteeksi asetettu ensin 35 miljoonan (2026) ja sitten 70 miljoonan (2027) euron säästö julkiselle taloudelle 2027. Epäselvää on, mistä luvusta tuo säästö on tarkoitus laskea, koska toimeentulotukimenojen kasvua ei ole arvioitu hallituksen ohjelmassa.

Yksilölliset oikeudet ja toimeentulotuki

- Suomen sosiaaliturva on lähtökohtaisesti yksilöllistä, ja siihen kuuluu mahdollisimman vähän sukupolvien tai entisten puolisoiden välisiä tai kotitalouden sisäisiä elatusvastuita.
- Toimeentulotuen käyttäjämäärien kasvu lisää sosiaaliturvan kotitalouskohtaisuutta.
- Kotitalousperustaisuus vahvistunut myös kotona asuvan nuoren työmarkkinatuen leikkauksen myötä. Tämä ei ole kannustava, eikä oikeansuuntainen ratkaisu.
- (Toiseen suuntaan on tapahtumassa myönteistä kehitystä opiskelijoiden asumisliisissä).

Leipäjonot

- Syyperustaisen sosiaaliturvan leikkaukset näyttävät kanavoituvan toimeentulotuen ohella myös leipäjonoihin osin koska toimeentulotukeen oikeutetut asiakkaat haluavat suojata omaisuuttaan.
- Leipäjonoille myönnetty 3 miljoonan euron avustus ei kuitenkaan lisää ruuan tarjontaa, joka on vähentynyt laputuskäytäntöjen kehittymisen myötä.

Avustukset terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen

- Terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen tarkoitettujen avustusten leikkaustapa on teknisesti ja hallinnollisesti mielekäs. Se kohdentuu pääsääntöisesti hankeavustuksiin ja suurempiin avustuksiin suhteellisesti enemmän. Sosiaaliseen lomatoimintaan tehty kohdennettu leikkaus on tässä yhteydessä perusteltu.
- Sosiaali- ja terveystieteen kansalaisjärjestöt ovat toistuvasti todenneet, että niihin kohdistuu leikkauksia sekä STEA-avustusten että ministeriöiden ohjelma-avustusten kautta. Tämän kokonaisuuden tarkempi tarkastelu olisi paikallaan.

Kanavointiratkaisu ja Kela-korvauksen rahoitus

- Sosiaaliturvan rahoitukseen tehty kanavointiratkaisu on periaatteellisesti merkittävä muutos vakiintuneisiin vakuutusetuuksien rahoitustapoihin. Sen kustannuslaskennassa (netto 574,7 Meur) on epävarmuutta, mistä myös lausuntokierroksella on huomautettu.
- Uudistuksen yhteensopivuus yleistuen valmistelun kanssa jää epäselväksi, mistä sosiaali- ja terveysministeriö antoi täydentävän lausuman työryhmävaiheessa.
- Toistaiseksi ei ole tiedossa, miten on tarkoitus menetellä, jos ja kun työttömyysturvamenot tulevaisuudessa nousevat. Sama koskee valmisteilla olevaa Kelakorvauksen nostoa, joka rahoitetaan määräaikaisella omaisuuden myynnillä.

Kokonaisvaikutusten arviointi

- Oikeuskansleri on huomauttanut valtioneuvostoa kokonais- tai yhteisvaikutusten arvioinnin puuttumisesta. Tähän liittyen valtioneuvosto on tuottanut asianmukaiset tulonjakoarvioinnit syksyllä 2024.
- Valtioneuvosto ei kuitenkaan ole tehnyt perusoikeuksien yhteisvaikutusarviointia. Samaten se ei myöskään ole tehnyt alkoholipoliittisten uudistusten kokonaisarviointia.

Suhdannevaihde

- Sosiaaliturvan leikkauksien ja uudistusten työllisyysvaikutuksia koskevat systemaattiset katsaukset tukevat varsin yksiselitteisesti näkemystä, että leikkausten työllisyysvaikutukset ovat suuremmat nousu- kuin laskukausina, jolloin ne saattavat pidentää taantumaa.
- Valtioneuvosto ennakoi taantumän päättyvän, jolloin leikkaukset saattavat osua suhdannepoliittisesti oikeaan aikaan: päinvastaisessa tapauksessa tilanne tulee olemaan kansantalouden kannalta haastava.

Toimintaympäristön kuvaus ja seurantaindikaattoreiden suunta

- Toimintaympäristön kuvaus on enimmäkseen asianmukainen, joskin se jättää mainitsematta leikkausten ja uudistusten kielteiset vaikutukset kansalaisten hyvinvointiin ja terveyteen.
- Se toki toteaa, että ”Polarisaation ja sosiaalisen eriarvoisuuden lisääminen on kuitenkin riski sekä yksilöiden hyvinvoinnin, että yhteiskunnan vakauden kannalta”, mutta ei arvioi hallituksen linjauksien suhdetta tähän ilmiöön.
- Seurantaindikaattoreissa se toteaa ennenaikaisen kuolleisuuden kasvavan merkittävästi hallituskauden aikana. Toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkuuden muutos koskeva muutos lienee aliarvioitu.

KIITOS

Juho.saari@tuni.fi